

УДК 631.11

Костецький Я.І.,
к.е.н., доцент кафедри економічного аналізу і статистики
Тернопільський національний економічний університет

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Постановка проблеми. Ринкові умови господарювання вимагають від підприємств агропромислового комплексу підвищення ефективності виробництва на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, ефективних форм господарювання і управління виробництвом та багатьох інших чинників.

Важливу роль у реалізації цього завдання відводиться економіко-статистичному аналізу діяльності агроформувань. З його допомогою виробляється стратегія і тактика розвитку підприємства, обґрунтовуються плани і управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва. Створення умов для ефективного конкурентоспроможного аграрного виробництва повинна забезпечувати державна ціленаправлена політика. За цих умов залишається важливою проблема аналізу ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств та удосконалення його важливих функцій.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню проблеми аналізу ефективності діяльності сільськогосподарських товаровиробників значну увагу приділяли такі вчені-економісти: Андрійчук А.Г., Мазуренко О.В., Мармоза А.Т., Пархоменко А.М., Прокопенко К.О., Савицька Г.В., Скачек Н.Ю., Сулима М.І., Юрчишин В.В. та інші. Проте, ряд проблем, зокрема методичного напрямку, залишилися поза належною увагою і потребують вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є розробка методичних засобів статистичного аналізу щодо оцінки ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону, обґрунтування основних показників їх діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринку проблема ефективного виробництва є вирішальною для будь-якої галузі економіки. Проте ефективність у кожній галузі економіки має свої особливості. Зокрема, найважливішими чинниками зростання економічної ефективності сільськогосподарського виробництва є переведення його на сучасну індустріальну основу, прискорення науково-технічного прогресу у цій сфері економіки, удосконалення форм організації виробництва, розвиток та зміцнення міжпартнерських зв'язків, впровадження інноваційних технологій, вироблення маркетингових стратегій.

Ефективність виробництва полягає у тому, щоб на кожну одиницю матеріальних, трудових і фінансових витрат істотно збільшувати обсяг виробництва і доходу шляхом зниження матеріаломісткості, скорочення трудових витрат і значного підвищення якості продукції. Лише на цій основі можна успішно вирішувати економічні і соціальні проблеми регіону, країни. Тому важливо, щоб такий аналіз здійснювався в цілому по господарству, кожному підрозділу не тільки за підсумками року, де можливо, поквартально, й помісячно, щоб поточний виробничий процес був під постійним контролем, а висновки оперативного аналізу можна було б використовувати для коригування поточних господарських операцій. У зв'язку з цим, головна увага статистичного аналізу повинна приділятися виявленню закономірностей та потенційних резервів, особливо, визначенню чинників і шляхів підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в різних за формою і змістом підприємствах.

При аналізі показників і розрахунках на перспективу важливе значення має застосування сучасних економічних та статистико-математичних методів з використанням технічних засобів. Підвищення рівня економічних показників сільськогосподарського виробництва – процес об'єктивний. Однак, міра дії його ефективності залежить від повноти і глибини пізнання та впровадження форм конкретного прояву цього процесу. Із зростанням економічної ефективності аграрного виробництва дедалі актуальнішою стає проблема розрахунку, обліку, аналізу та планування його показників [1; 2].

Суть поняття «ефективність виробництва» визначається як відношення одержаних результатів до затрат праці і засобів виробництва у матеріальному виробництві. З метою її оцінки та виміру застосовують критерії і різні економічні показники. Критерій ефективності – економічна категорія, специфічна для кожного способу виробництва, вибір якого не може бути довільним. У науковому розумінні критерій – це якість, властивість ефективності, що відображає найістотнішу суть, тобто є основним принципом оцінки. Показники ж ефективності характеризують її з кількісного боку.

Ефективність виробництва – це складне і багатогранне явище. Сільськогосподарське виробництво вимагає органічного поєднання і взаємодії чотирьох чинників – робочої сили, основних засобів,

предметів праці і землі. В процесі виробництва здійснюється виробниче споживання вказаних ресурсів з метою отримання певних споживчих вартостей, спроможних задовольнити відповідні потреби людей. Отже, будь-яке виробництво передбачає витрати ресурсів і одержання певних результатів. Але на однакову кількість витрачених ресурсів підприємства можуть одержати далеко не однакові за величиною результати. В такому випадку ведуть виробництво з різною ефективністю [3; 4].

Враховуючи специфіку сільськогосподарського виробництва, доцільно розрізняти такі види ефективності: технологічну, економічну і соціальну. Технологічна – це результат взаємодії чинників виробництва, що характеризує досягнуту продуктивність живих організмів, які використовуються у сільському господарстві.

Економічна ефективність – це таке співвідношення між ресурсами і результатами виробництва, за якого отримують вартісні показники ефективності виробництва. Соціальна ефективність – поняття, що відображає поліпшення соціальних умов життя людей. Вона є похідною від економічної ефективності.

Проте, у вітчизняній практиці немає єдиного підходу до оцінки ефективності діяльності сільськогосподарського виробництва [5; 6]. Основні показники, що використовуються для аналізу результатів діяльності сільськогосподарських підприємств, науковці поділяють на дві групи:

- обсяги і вартість виробленої та реалізованої продукції;
- ефективність діяльності господарюючих суб'єктів.

До першої групи можна віднести такі показники: валова продукція, кінцева та чиста продукція. Найбільш поширеним з них є вартість валової продукції у постійних цінах минулого року, що дозволяє розраховувати ряд вартісних економічних показників для характеристики рівнів річної, денної та годинної продуктивності праці, фондівіддачі основних і оборотних засобів, фондомісткості виробництва, а також темпів зростання окремих показників у цілому по галузі (рослинництву і тваринництву), за окремими підприємствами і для дослідження тенденцій цих показників у часі й просторі [7; 8] (таблиця 1).

Таблиця 1

Ефективність використання сільськогосподарських угідь у Тернопільській області

Показники	Рік				2011 р. у % до	
	1990	2000	2010	2011	1990 р.	2010 р.
Валова продукція-всього, млн. грн.						
у постійних цінах 2010 р.), у тому числі:						
продукція рослинництва	9531,4	5273,8	5825,6	7295,0	76,5	125,2
продукція тваринництва	5107,9	3258,0	3875,1	5379,0	105,3	138,8
	4423,5	2015,1	1950,5	1916,0	43,3	98,2
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	1054,7	1030,1	959,9	959,4	90,9	99,9
Валова продукція сільського господарства на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	898,0	503,6	604,1	755,7	84,1	125,1
Валова продукція рослинництва на 1 га сільськогосподарських угідь, грн.	4829	3163	4037	560,6	116,0	138,8

Джерело: [7]

Так, рівень ефективності використання землі можна оцінювати за валовою продукцією сільського господарства на 1 га сільськогосподарських угідь. У 2011 р. валова продукція на 1 га сільськогосподарських угідь збільшилася порівняно з 2010 р. на 25,1 %, однак порівняно з 1990 р. вона знизилася на 15,9 %. Такий спад ефективності використання сільськогосподарських угідь був спричинений різким скороченням поголів'я тварин і, відповідно, зменшенням вартості продукції тваринництва. Нажаль, ситуація у тваринництві є досить складною і в домогосподарствах населення. Для цієї категорії господарств, як і для сільськогосподарських підприємств також характерне скорочення обсягів виробництва продукції тваринництва, проте, темпи такого скорочення є набагато нижчими (11,5 % у домогосподарствах населення і 46,0 % у сільськогосподарських підприємствах).

Проблема підвищення ефективності виробництва полягає у тому, щоб на кожну одиницю ресурсів (витрат) – трудових, матеріальних і фінансових – досягнути максимально можливого збільшення обсягу виробництва і прибутку (доходу) [9].

Таким чином, макроекономічним критерієм ефективності виробництва стає зростання продуктивності й суспільної праці, яке відображається в конкретних показниках ефективності виробничо-господарської та будь-якої іншої діяльності суб'єктів господарювання. При формуванні системи показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання слід дотримуватися таких основних принципів:

- забезпечення органічного взаємозв'язку критерію та системи конкретних показників ефективності діяльності;
- відображення ефективності використання кожного із видів застосовуваних ресурсів;
- можливості застосування показників ефективності до управління різними ланками виробництва на підприємстві;
- здійснення провідними показниками стимулюючої функції в процесі використання наявних резервів зростання ефективності виробничої діяльності.

На основі зазначених принципів побудована система показників ефективності виробництва, яка включає кілька груп:

- 1) узагальнюючі показники ефективності виробництва;
- 2) показник ефективності використання праці;
- 3) показник ефективності використання виробничих засобів;
- 4) показники ефективності використання фінансових коштів (оборотних коштів та інвестицій).

У виробничій діяльності сільськогосподарських підприємств часто виокремлюють також ефективність застосовуваних і споживчих ресурсів як специфічні форми вияву загальної ефективності виробництва.

Узагальнюючий показник ефективності застосовуваних ресурсів підприємства ($E_{зр}$) розраховують за формулою:

$$E_{зр} = \frac{V_{чп}}{Чп + (\Phi_{оз} + \Phi_{об}) \times K_{пвп}}, \quad (1)$$

де $V_{чп}$ – обсяг чистої продукції підприємства; $Чп$ – чисельність працівників підприємства; $\Phi_{оз}$ – середньорічний обсяг основних засобів; $\Phi_{об}$ – вартість оборотних засобів; $K_{пвп}$ – коефіцієнт повних витрат праці, що визначається на макрорівні як відношення чисельності працівників у сфері матеріального виробництва до обсягу створеного за розрахунковий рік національного доходу.

Узагальнюючим показником ефективності споживання ресурсів є показник витрат на одиницю товарної продукції, що характеризує рівень поточних витрат на виробництво і збут товарів (рівень собівартості).

До узагальнюючих показників ефективності виробництва зараховують і показник частки приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва, який розраховують за формулою:

$$Ч_{пт} = \left(1 - \frac{\Delta P_з}{\Delta V_в}\right) \times 100, \quad (2)$$

де $Ч_{пт}$ – частка приросту обсягу продукції за рахунок інтенсифікації виробництва; $\Delta P_з$ – приріст застосовуваних ресурсів за певний період; $\Delta V_в$ – приріст обсягу виробництва продукції за цей же період (рік), %.

Загальногосподарський ефект використання одиниці продукції як узагальнюючий показник ефективності обчислюється як приріст чистого прибутку (доходу) за відрахуванням вартості придбаної продукції виробничо-технічного призначення [10].

Висновки з даного дослідження. На даному етапі економічна ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств, зокрема, тваринницької продукції залишається низькою. Більшість сільськогосподарських підприємств Тернопільської області практично не отримують прибутків від своєї діяльності. Основними причинами цього є неефективне використання ресурсів через недосконалість технологій, а отже, й висока собівартість та низькі реалізаційні ціни на тваринницьку продукцію.

На нашу думку, необхідно впорядкувати процес державної підтримки діяльності сільськогосподарських товаровиробників, оскільки держава не виконує своїх зобов'язань перед сільськогосподарськими виробниками продукції та селом, зокрема.

Вважаємо за необхідне, удосконалити показники статистичної звітності, які б дозволяли здійснювати економіко-статистичний аналіз результатів діяльності сільськогосподарських підприємств не тільки у цілому та за галузями, а й з урахуванням спеціалізації аграрних підприємств, як це практикується за кордоном.

Вирішення цієї проблеми сприятиме процесу подальшого удосконалення вітчизняної статистичної методології та створить підґрунтя для порівняння статистичних показників на міжнародному рівні.

Література

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : Підручник. – 2-ге вид., доп. і пер. / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Мазуренко О.В. Тенденції розвитку тваринництва України / О.В. Мазуренко // Економіка АПК. – 2011. – № 8. – С. 16 – 20.
3. Мармоза А.Т. Статистика : підручник / А.Т. Мармоза. – К. : КНТ : Ельга-Н, 2009. – 896 с
4. Пархоменко Л.М. Теоретичні основи дослідження економічної ефективності сільськогосподарського виробництва в умовах ринку / Л.М. Пархоменко // Економіка АПК. – 2006. – № 8. – С.82-87.
5. Прокопенко К. О. Економічна ефективність сільськогосподарських підприємств: сучасний стан і вплив державної підтримки/ К. О. Прокопенко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. Вип. 2 (49): Економічні науки. Сільськогосподарські науки. Технічні науки. – Миколаїв: МДАУ, 2009. – С.74-83.

6. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник. – 3-тє вид., випр. і доп. / Г.В. Савицька – К. : Знання, 2007. – 668 с.
7. Статистичний збірник. Сільське господарство Тернопільської області за 2011 рік. /За ред. В.Г Кирича. – Тернопіль, 2012. – 215 с.
8. Скачек Н.Ю. Статистичний аналіз результатів діяльності сільськогосподарських товаровиробників: методологічні аспекти / Н.Ю. Скачек // Статистика України: Науково-інформаційний журнал. – 2009. – № 4. – С. 58-62
9. Сулима М.І. Економічна ефективність виробництва продукції в сільськогосподарських підприємствах. / М.І. Сулима // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 88-94
10. Юрчишин В.В. Ефективність як вирішальний економічний критерій / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 143-144.

УДК 336.71

Розкошна О.А.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Бондаркова Д.В.,
здобувач*

ДВНЗ «Українська академія банківської справи
Національного банку України»

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ПОЗИЦІЇ БАНКІВ МЕТОДОМ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Постановка проблеми. Сучасні ринкові умови діяльності підприємств та організацій вимагають створення ефективної банківської системи, яка повинна відповідати міжнародним стандартам та сприяти отриманню передових позицій розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання на світовій арені. Одним із визначальних критеріїв оцінки стану функціонування банківських установ є конкурентоспроможність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та методологічні питання відносно конкурентоспроможності організацій розглядали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема: М.Ю. Портер, В.А. Виноруков, Р.А. Фатхутдінов, В.Д. Нємцов, Л.Є. Довгань та інші. Проте потребують більш детального вивчення особливості застосування комплексного підходу щодо оцінки конкурентоспроможності саме банківських установ, їх потенційних можливостей стосовно набуття зовнішніх та внутрішніх конкурентних переваг.

Постановка завдання. Метою даного наукового дослідження стало системне вивчення сутності категорії «конкурентоспроможність», висвітлення результатів проведення оцінки конкурентоспроможності банків заснованої на теорії конкурентних переваг та визначення можливостей покращення результатів їх діяльності у динамічно змінюваному жорсткому конкурентному бізнес-середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес розвитку ринкової економіки характеризується нестабільністю як зовнішнього, так і внутрішнього організаційного середовища, що спричиняє змінюваність впливу порівнюваних конкурентних переваг суб'єктів кредитно-фінансового ринку на формування їх конкурентних позицій а це, у свою чергу, означає, що конкурентоспроможність банків, як і решти фінансових установ, є відносним поняттям.

Виходячи з узагальнення досвіду трактування провідними вченими сутності поняття «конкурентоспроможність» [1; 2; 3; 4], нами запропоновано власні визначення вищезазначеного поняття стосовно банківської сфери, а саме:

1. Конкурентоспроможність – це властивість, яка забезпечує можливість суб'єкту ринку – банку – успішно змагатися з іншими, відповідати головним вимогам ринку та задовольняти потреби споживачів.
2. Конкурентоспроможність – це здатність банків боротися за прихильність споживача.
3. Конкурентоспроможність – це сукупність властивостей (характеристик, зовнішніх та внутрішніх конкурентних переваг) певного банку, які забезпечують можливості тримати передові позиції, перемагати у конкурентній боротьбі та долати випробування ринку.

* Науковий керівник: Розкошна О.А. – к.е.н., доцент